

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.
SZERKESZTI BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Helyzetünk és jövőnk.

Helyzetünk és jövőnk lesz a fő czim, mely alatt egy cikksorozatot fogunk közölni. Az Unitárius Közlöny dolgozó társai készséggel ígérkeztek segítségünkre.

Azt reméljük, hogy e cikkekkel az unitárius egyház, az unitárius közoktatás legfontosabb kérdéseiben olyan tájékozást fognak találni az olvasók, a milyenre minden egyháztagnak szüksége van. De olyant is, a mely az egyház közérdekének előmozdítására nélkülözhetetlen. Már megjelent:

- I. *Az unitárius igehirdetés.* Boros Györgytől.
- II. *A jelen századot uraló eszmék.* Báró Petrichevich Horváth Kálmántól.
- III. *Középiskolai oktatásunk.* Boros Sándortól.
- IV. *Vallásos nevelés.* Váry Alberttől.
- V. *Helyzetünk és jövőnk a többi protestáns felekezetekkel szemben.* Fazakas Lajostól.
- VI. *A lelkesi hivatásról.* Szász Andrástól.

Missió vallásunk érdekében.

Minden vallás az emberiség történetében nagy missiót teljesíthet, az emberiség tökéletesítését, megújulását. — Ha minden vallás nem azt hiszi, mint a katolikus, hogy egyedül ő az idvezítő egyház, de többé-kevésbbé mindenik vallás tagjai elismerik, hogyha az ő vallásukat követné az emberiség, kevesebb lenne a világon a bűn, a véték, több lenne az erény, a jóság, a szentség a földön s inkább uralkodnék az igazság és nagyobb tisztelete lenne a törvénynek.

Mi unitáriusok olyan tanokat hirdetünk, a melyek nemcsak a Krisztustanításával, hanem a józan értelemmel is megegyeznek. Habár a jelen korszak a felvilágosultság korszaka, a mi vallásunkat alig ismerik még a műveltebb osztályokban is. Ezért neveznek minket „istentagadók“-nak, „krisztustagadók“-nak. Holott nekünk egy Istenünk van: az Atya, kitől mindennek vannak s mi is abban vagyunk.

A Krisztusról oly magasztos fogalommal birunk, hogy az méltó a hirdetésre. Szerintünk a Krisztus egy jó, igaz, önzetlen lelkű és mások javán muukáló ember volt, kihez hasonlók mi is lehetünk, csak akarnunk kell. A jó, az igaz, embertársait önzetlenül szerető, az ők javán munkáló Krisztus a mi eszményünk. Nem Isten, mint a többi keresztény felekezete, mert mint Istennek könnyű lehetett annyi szépet és jót tenni, de mint embernek sokkal nehezebb. Ha Isten volt, akkor nem lehet példányképünk, eszményünk, de ha ember volt, akkor lehet és csak is ő a valódi ember eszménye. Amennyiben közelítünk hozzája jóságban, szentségben, igazságban és szeretetben; vagyunk méltók az emberi nevezetre.

Két ilyen fölséges eszme birtokában mi boldognak is éreztük magunkat. Sok és nehéz küzdelem árán hagyták reánk őseink e két drága kincsünket. Mi azokat őriztük és megelégedünk, ha átadhatjuk gyermekeinknek örökségül. Soha célunk nem volt az, hogy másokat meghódítsunk eme nagy eszméknek. Hisz erre nem volt soha anyagi erőnk sem, mert a létfenntartás nehéz kérdése elég gondot adott régebben is. Ma sem célunk a térítgetés, ez onnan látszik, mert missiói állomásokat soha sem szerveztünk; a kik más vallásról hozzánk tértek, azokat is

kétszer-háromszor utasítottuk vissza, hogy a testvér keresztény felekezetek jó indulatát el ne veszítsük, hogy ők féltékenyek ne legyenek reánk.

Habár hazánk erdélyi részében háromszáz éves törvény oltalma alatt állottunk, a többi részében csak az 1848. évi törvények vettek védelembe és tettek egyenjogúvá a többi vallásfelekezetekkel, míg az 1895. évi törvények az egész hazában a hit és lelkiismeretbeli szabadságot, a minek küzdelmében elődeink, vértanuink elhullottak, biztosították.

Korunkban teljes a hit- és a valásszabadság. Nagy a verseny, mint minden téren, úgy a vallásfelekezetek között is, hogy minél többeket nyerjenek meg hiveikül. Erre maguk a hit- és lelkiismereti szabadságot biztosító törvények is elég tág kaput nyitnak. A mint látjuk, térítvényeket vegyes házasságok alkalmával is sokszor adnak a hívek egyik felekezet hátrányára és a másik előnyére. Hogy itt a gazdagabbaké az előny, az világosabb a napnál. Hisz a gazdagabbak ígérhetik meg a házassalandóknak; ha gyermekeiteket a mi vallásunkon nevelitek, az nem fog semmi költségetekbe kerülni, mert a mi nagy alapítványainkból iskoláinkban teljesen tandíjmentesen fognak tanulni. Határozottan tudom, hogy ezzel az egyetlen érveléssel halásznak a vagyonosabb felekezetek maguknak oly sok reversálist. Hogy ezzel szemben mi a teendőnk, azt felesleges mondanom. Hisz nekünk is, legyen hála a gondviselésnek, van annyi nagy alapítónk, hogy a számarányt tekintve nincs több egy vallásfelekezetnek is.

Tehát ma az unitárius vallás missiója igen sok tekintetben más, mint régebben. Első feladatunk, missiónk: a *vallásosság bensőbbé tétele*. Hogy ne csak névleg, hanem valódi unitáriusok legyünk. És erre nemcsak az iskolában, templomban és confirmációkon kell mindent megtennünk, hanem a templomon kívül is missiót kell gyakorolnunk.

Ilyenek az egyházi lapok terjesztése hiveink körében nemcsak a papok és tanítók, hanem az értelmesebb világiak részéről is. De ilyen az ifjúsági, mértékletességi s más hasonló egyletek létesítése. Ezen a téren is az unitárius egyház kebelében megalakult a „Dávid F. Egyesület“, a mely a templomon kívül van

hivatva missiót teljesíteni az unitárius vallás érdekében. Ennek sikere csak akkor lesz teljes, ha minden egyházközségben lesz egy egyesület, a melynek tárgyává az önművelést tűzik ki azon időben, a midőn erre szabad idejük van, legalább egy órát egy hétből.

Első sorban a pap és a tanító kötelessége, de egy értelmes, felvilágosult ember sem zárkozhatik el az elől. A szülőknek, bármilyen szegények is különben, akarniok kell, mert hisz őket is öregségükben inkább megbecsülik az értelmes és istenfélő gyermekek, mint a tudatlanok és a vallástalanok. A gazdagoknak még inkább kell a nép, az ifjuság erkölcsi vallásos nevelését előmozdítani, mert sokkal biztosabb az élet és a vagyon, könnyebb a megélhetés a szorgalmas és vallásos nép között.

A pap nem teszi meg kötelességét teljesen, ha a papi gondot ki nem terjeszti ilyen egyesületek alakítására is. A tanító csak hasimádó, ha azt végzi, a mit megfizetnek, de nem munkál karöltve a pappal ifjusági, mértékletességi egyesületek alakításán és vezetésén. Az ilyen egyesületek tagjai közé minden felekezettűt be kellene venni, a ki becsületszavával kötelezi magát, hogy annak felolvasásain részt vesz és magát becsületesen viseli, józan életű lesz. Azonban én a missiót más térre is kiterjeszteném.

Minduyájunknak első a mindennapi kenyér. Olyan egyesületeket alakítani, melyek a nép javát anyagilag is munkálják, első kötelessége minden papnak és tanítónak. Ilyenek a hitelszövetkezetek, a magtárak, melyek a szegény népet az uzsorától mentik meg. Ismertem embert, a ki ősszel 20 véka gabonát adott el, hogy a tavasszal kölcsön vett 6 véka gabona árát kifizesse. Mióta az egyházközség „magtárt“ létesített, híre sincs az ilyen uzsorának. Mennyi jót tenne, ha a községek papjai tanítói szövetkeznének egy-egy község befásítására, tejszövetkezetek alakítására. Hisz Németországban a papok nemcsak a vallási és erkölcsi téren, hanem gazdasági téren is előlmennek, Németország azért gazdag, hatalmas és virágzó. Ezen a téren vár igen nagy missió az egyházakra. Nemcsak a templomban prédikálással, hanem az életben jó példával, a gazdaság, a ker-

tészet, a gyümölcsstenyésztes, a méhészet terén és előmozdítva a nép érdekét. végeznek az egyháznak valódi missiót. Ma kevés kapocs fűzi az egyházakat és a papokat össze s ez a kapocs is mind tágul, ha a papság szívében nincs meg az önzetlen emberszeretet, a mi a mások javán munkálkodni segíti. Azért kell ma a papi pályára valódi apostoli lelkű ember. Az ilyen megtalálja a módot, hogy első sorban önmagát adja át egyházának, híveinek, hogy így nyerje meg őket szent vallásunknak és minden jó ügynek. Főleg a papnak első sorban a teendője, hogy egyházközségét anyagilag gyarapítsa és mindent kövessen el arra nézve, hogy az egyháztagok vállairól az egyházi adót levegye. Erre nézve utasítást minden esetben adni nem lehet, de a lelkes embernek nem kell lelkesítés; saját lelkéből veszi a buzdítást s még a gáncsolás, mellőzés ellenére is egyháza javán munkálkodik. Legnagyobb erőt itt kell kifejtenünk s kellett volna már régebben, hogy ma a hívek vállán ne lenne óriási teherként az egyházi adózás. Az emberek sokkal nehezebben fizetnek, ha rájuk parancsolunk, mintha szép szóval szívükhöz férköznek. Ez a magyar ember természetében fekszik. Ezen lélektani igazság alapján teremthetne alapot bármelyik egyházközség. Látjuk, hogy az a vallásfelekezet hódít napjainkban is, a melyik gazdagabb. Hogy bensőbbé tegyük a hívek vallásos életét, ingyen énekes könyvet kell kiosztanunk valamelyik alapból az egyházközségekben, ingyen vallásnevelési kézikönyveket az iskolákban. Pár száz forint ára tankönyv és énekeskönyv kiosztása meghozná a maga kamatját. Mind az anyagi, mind pedig a szellemi téren minden lehető meg kell tennünk, hogy vallásfelekezetünk tagjait, mind a kicsinyeket, mind a nagyokat szent vallásunk kebelében megtartsuk. Szóval bensőbbé kell tennünk az egyházi életet. Tanuljunk el vallásunktól mi is azt, a mi szép, a mi a vallásos életet bensőbbé teszi.

Oly szépen mondja Tisza Kálmán, a református főgondnok, a mit megszívrlelni nekünk sem árt: „Kétségtelen veszélynek, esetleg romlásnak megy eléje egyházunk, ha létérdekeink ápolásában, híveink buzgalmának elevenen tartásában megelőznek mások s a mi hanyagságunkat saját egyházuk javára kihatásnálják.

Ezt a veszélyt kell elhárítanunk és erre nem szükséges támadást intézni bárki ellen is; erre csak az szükséges, hogy a saját szentegyházunk kebelében tegyünk meg mindent az igaz vallásosság, a hitelvekhez való ragaszkodás ébrentartása s ott, a hol az talán hiányzik, felébresztésére“ (Erdélyi Protestáns Lap III. évf. 13. sz.)

A vallásos életet bensőbbé tette régebben az, hogy a hívek az egyházak főembereivel gyakran érintkeztek, a gyakori papválasztások, évenként az esperesi vizsgálatok, a zsinatok. Nem kellett egy egyházközségben évtizedeken át egy egyházi szónokot hallgatni. Mert akármilyen kiváló egyházi szónok is legyen valaki, néhány évtizeden át hallgatói szemében megszokottá és igen mindennapivá lesz. A mi új, az mindig inkább fölkelte az érdeklődést. Nem volna czélszerűtlen, ha nagyobb ünnepnapokon, vagy más alkalommal a kiválóbb egyházi emberek is egyházi beszédek tartanának az egyházközségekben. Főleg akár az egyház főpásztora, akár tanárok vagy kiválóbb papok beszélnének valamely ünnepélyes alkalommal. Én az egyházi élet emelésére nagyon fontosnak tartom, a mi gyakorlatban is van, ha a főpásztor évenként minél több egyházközséget meglátogat. E végre néhány ezer korona átalányt előbb vagy utóbb kell is, hogy az egyház fejének rendelkezésére bocsásson az egyház. Hisz minden munka megérdemli az ő díját. Határozottan állítom, hogy minden egyházközségben a püspöki látogatás után élénkebb, bensőbb a vallásos buzgóság és nagyobb az áldozatkészség. A vallásunk iránti szeretetet a rendelkezésünkre álló módon kell bensőbbé, még virágzóbbá tennünk. Különben a napból jön a fény, a melegség, az élet a természeti világban is. Az esperesi vizsgálatok is, ha lelkiismerettel, odaadással teljesíttetnek, emelik, bensőbbé teszik a vallásosságot. Az én egyházközségemben egészen nagy ünnep az esperesi vizsgálat, a mit azzá tesz a vizsgálószék tagjai által tartott isteni tisztelet is. Az esperesi vizsgálatnak vasárnapokon kellene történnie, a mennyiben ez lehetséges azokban az egyházkörökben, a hol nem sok az eklézsia.

Miután teljes szabad vallásgyakorlatot biztosít a törvény, missiónk egyházunk tanainak ismertetése hazánkban. A Jézus

az ő tanait úgy terjesztette el, hogy járt faluról-falura, városról-városra Pál apostol oly sok gyülekezetet három térítői útjában alapított és szervezett. A mit nem ismerünk, azt nem szeretjük. Az emberek a vallás terén is szeretik, ha megismerik azt a vallást, a mi az ő egyházi hitükkel megegyezik.

A 16-ik évszázban oly gyorsan azért terjedt az unitárius vallás, mert volt Dávid Ferenczünk, Basilius Istvánunk, Sztárai Miklósunk.

Basilius Istvánról írja Kanyaró F.: Basilius rövid időn kilencz városban jelent meg és megalapított kilencz egyházat. Tudománya és a szó hatalma volt vallása terjesztésében a legnagyobb fegyvere, az élő Istenben vetett bizalom mellett.*)

Ma is a vallásos élet leghatalmasabb terjesztője az élőszó, mely egyik nagy hatalma volt mindíg a világnak, és a sajtó.

Ez utóbbi a legnagyobb hatalom napjainkban. Az unitárius vallás érdekében két egyházi lapunk igen sokat tett és csak is ezt az eszmét szolgálta a Derzsi K. által szerkesztett „Unitárius Kis Könyvtár“, a mi valóban sajnálatra méltó, hogy félbe szakadt. Ilyen apró füzetekben ismertetni a mi vallásunkat s azokat a füzeteket az érdeklődőknek díjtalanul elküldeni az angol unitáriusok postai missiója alapján, valóban nagy szolgálat volna az unitarismusnak.

A mi áll a természeti világban, hogy mozgás az élet, még inkább áll a vallások életében. Azt írja Szabó Aladár: „Uj óramutató“ 148. lapján, hogy „az unitáriusok nem életképesek.“ A mi valóban igaz lesz, ha szent vallásunk érdekében nem követünk el mindent a rendelkezésünkre álló eszközökkel a törvény, jog és az igazság határai között. Hisz a mit nem ismerünk, azt nem szeretjük. Oszlassuk el először is közelünkben azokat a téves felfogásokat, a melyeket rólunk táplálnak még azok is, a kiket jó barátainknak hiszünk és tartunk, ismertessük vallásunk igazságait társaságban, a vasuton az élőszó és a holt betű hatalmával s meglássuk, hogy a Brassai és a Kossuth jóslata teljesülni fog az unitarismusról, mert hiába van annyi szépség és a józan észszel megegyező a mi vallásunkban, mert a mit nem ismernek, azt meg sem szeretetik az emberek.

Dézsai Mihály

*) 1. Kanyaró F. „Unitáriusok Magyarországon.“ Kolozsvár, 1891. 79. lap.

Az amerikai unitárius Társulat gyűlései.

Tudósítás Boros Györgytől.

Eliot titkárnak az az érdekes ötlete támadt, hogy a külföldieket saját nyelvükön szólaltatja meg. Kedden 10 óra 30 perczkor kezdődött a fogadás. A társulat elnöke Wright D. Caroll a belügyminiszteri munkaosztály főnöke tartotta a megnyitó beszédet. A titkár bemutatta a képviselőket rendre. Az első helyet a legrégibb unitárius egyház, a magyar képviselőjének adta. A titkár mindenik képviselő egyházára és hazájára vonatkozó egy néhány igen találó és kedves megjegyzést bocsátott elé, s azután bemutatta a képviselőt, a ki fölállott a nagy közönség előtt. Midőn a magyar képviselő fölállott: *föl Magyarorszáért! Föl a szabadság hazájáért!* hangzott el a közönség ajakán és az egész nagy sereg egyszerre fönnállott és éljenzett. A magyar követ alázattal meghajolva fogadta ezt a meglepő szép tüntetést Magyarország mellett és a következő beszédet mondotta el:

Tisztelt elnök ur! Nők és urak! A bennem lakozó lélek és az a nagy lélek, a ki oly sok ezer mérföldön át, szárazon és vizen, elvezérelt önökhöz, indít arra, hogy szívem mélyéből fakadt szavakkal mondjak köszönetet azért a testvéries, meleg fogadásért, a melyben részesítettek. Jól tudom, hogy ez az ő unitárius egyházat illeti, a mely 350 év vészét, viharát kiszenvette. Tudom, hogy önök úgy tekintik kicsiny seregünket, mint egy nagy csatából, csodás uton megmenekült hirmondó csapatot. Biztosíthatom arról, hogy habár régi a törzs, töredezett ágai, a gyökerei épek, erősek, van bennök élet, erő és reménység. Ez egy valóban királyi papság, mert koronás király avatta föl, szent nép, mert a tisztító tüzet kiállotta, a váltság díjat megfizette sok buzgó hívő vérével, első püspöke életével. A magyarországi unitárius egyház tanácsa s Ferencz József, a 22-ik unitárius püspök legforróbb üdvözlését küldi és Isten áldását kéri az *Amerikai Unitárius Társulatra* 75 évi fönnállása jubiláris ünnepére. Eljenek az amerikai unitáriusok!

Ezalatt el volt készítve a világ egyik nagy csodája, egy telefon, az emelvény közepére. Egy óriási trombita vont a magára a lelkes közönség figyelmét. Beszédem végeztével angolul egy pár szó üdvözléssel kapcsolatban felhívtam a nagy közönséget, hogy most már hallgassák meg az unitárius püspök Ferencz József élőszavát. A nemes eszköz megszólalt, s bár a roppant nagy terembe igen csekély volt is, a középen és a karzaton ülők hallották a beszédet s az egész közönség hallotta és élvezte a püspök ur utolsó szavait: „Long live the American

Unitarian Association“ és az unitárius főiskolai ifjúság hatalmas éljenét. A szózatot is hasonló módon az ifjúsági dalárda énekből fölvéve két népdallal együtt, valamint a magyar unitárius lelkészek, egyházi gondnokok, fő és középiskolai tanárok arcképeit csinos keretbe foglalva átnyújtottam. Nemcsak a vezetőség, hanem az egész közönség kiváló nagy tetszéssel fogadta a magyar unitárius egyháztól ezeket a kedves és becses emlékeket s az Unitárius Társulat termében a legnagyobb érdeklődés tárgyai voltak.

Ezután Bowie angolul, Kirai japáni nyelven, Oppert tanár németül, Hocart franciaúl, Mozoomdar sanskrit nyelven mondták el üdvözleteiket. A közönség el volt ragadtatva a sokféle nyelv gyönyörű harmoniáján. Mindenki jó gondolatnak tartotta ezt a liberalis eljárást az idegenekkel szemben, mert az unitárius szellem igen hű kifejezést nyert ezen a téren is.

Wright elnök a külföldi követek beszédeire válaszul többek között ezeket mondtotta: Uraim, a legszívélyesebben üdvözlöm önöket. Önök ma egy új szépségét mutatták föl a vallásnak. A míg beszédöket hallgattam, úgy éreztem, mintha a Babel tornya fölépítésén segédkezném. De bármily idegen és különös is volt az a sokféle nyelv, a melyen önök hivatalos üdvözleteiket előadták, önök egyidejűleg használták a legszebb nyelvet is: a szív nyelvét is. Értesítsék barátaitkat és hitfeleiket, hogy mi velök vagyunk és velök tartunk. A legszívesebben köszönöm, hogy ma itt közreműködtek.

A szerencsés bevezetés megteremtette a társulati ünnepély lelkesült hangulatát, a mely aztán megmaradt mindvégig, és méltán, mert a pénztári jelentésből az a meglepő eredmény derült ki, hogy bár a társulat évi kiadása 60.000 forint, az évi bevételből 50.000 forint fölösleg maradt. Az adakozási kedv nagyban fokozódott ez évben, mert sokkal többen és sokkal többet adtak, mint a múlt évben. Folyó kiadásokra ez évben 40.000 forinttal több folyt be, mint a múlt évben és ezzel együtt a rendes évi bevételen fölül a társulat bevétele rendkívüli kiadásokra 174.762 frt volt. A tőkésítésre tett adományok összege is 150.000 frtot tett. Így hát e társulat az elmúlt évben egy millió korona összeggel dolgozott. Ha az ifjak társulata s a Womans Alliance meglepő bevételeit szintén figyelembe vesszük, arról győződünk meg, hogy az amerikai unitáriusok minden tekintetben nagy-szerű eredményt mutattak föl. Én a pénzügyi fényes sikernél jóval nagyobbnak tartom az erkölcsit és a szellemit, a mely a múltban fényes volt s a jövőben dicsőnek ígérkezik, mert az unitáriusok között soha teljesebb egyetértés, jobb közszellem nem volt, mint a milyen most uralkodik. A multat senkisé-

tartja elégségesnek. Mindenki a jövőről beszél és azt hiszi, hogy csak ezután fogják megmutatni, mire van elhíva az unitárizmus tisztult moralja és szabad szelleme.

Ezzel kapcsolatban örömmel említem meg, hogy Providence-ben, Washingtonban, Chicagóban, Clevelandban, New-Yorkban, Meadvilleben és másutt időzésem alatt találkoztam számos nem unitárius emberrel. Beszélgetésünk közben rendszeren számolnom kellett a magyar unitárius egyházzal és valláselveinkről, meg arról, hogy mi az amerikai unitáriusokkal elveinkben is nagyban megegyezünk. „Hát uram, volt mindig, a csaknem egyhangú válasz, hiszen ha önök ezt hiszik és vallják, akkor én is önökkel tartok, mert ezeket én is mind hiszem, de sok mindennel nem törődöm, a mit az én egyházam hirdet“.

A tisztviselek választása is erre a gyűlésre esett. Elnökké a volt titkár Eliot A. Sámuel választatott. Ezzel a társulat eltért régi és állandó gyakorlatától, egyházi embert tevén az elnöki székre, hol eddig csak világi férfi ült. Ez az Eliot érdeme, a ki mint titkár meglepő eredményt ért el. Hiszik, hogy az elnöki széket is oly sikerrel fogja betölteni s remélik, hogy alatta a társulat munkássága meg fog kétszereződni. Hat alelnököt választottak világi férfiakból. A titkár St John E. Károly lelkész volt. E téren új ember, de szerény, munkás férfi, a ki kötelességének híven meg tud felelni. Nagy a reménység, hogy a magyar unitárius ügynek hű és buzgó támogatója lesz mind az elnök, mind a titkár. Amerikai hitrokonaink némelyike niucsen teljesen megnyugodva ezen az eltérésen, de mind a mellett ezek is szívvel-lélekkel készek részt venni ez új időszak új munkájában. Eliot elnökre egy részben az a munka vár, a melyet a mi püspökünk szokott gyakorolni püspöki látogatásaival, de főleg az, a mit mi egyáltalában nem is kíséreltünk meg, az amerikaiak is csak kisebb mértékben: új gyülekezetek alapítása mind azokon a helyeken a hol az unitárizmus még ismeretlen. Mit jelent ez? Azt hogy míg a korábbi években átlag 4, később 6, majd 8 új gyülekezet alakult, a legutóbbi egy-két évben 12, ezután ennél is jóval több remélhető egy évre, mert a talaj készen van, csak pénz és munkás legyen. Egyik író statistikailag kimutatja a Christian Registerben a terjeszkedés lehetőségét. Ha tekintetbe vesszük a mire Fretwell lapunk múlt számában rámutat, hogy az unitáriusok mily sokat áldoznak nem unitárius célra, nincs semmi ok a kételkedésre, hogy az unitáriusok száma rendkívüli módon fog növekedni

---

A szerkesztő szava.

Ezelőtt négy hónappal búcsúztam olvasóinktól, most már köszöntöm az ismét együttlétel édes érzetével. Édes és mégis milyen keserű! Édes, mert egy ismeretlen, egy messze távoleső világ idegen és sokszor vészes utairól visszajött az utas és itt van az édes anyai föld csöndes völgyében. S mégis olyan keserű, mert éppen ez a föld örekre eltakarta előle azt, a kinek élete oly kedves, munkássága oly hasznos volt nekem, az egész családnak, és bizony úgy látom az egész egyháznak. Milyen vegyüléke az érzelmeknek és gondolatoknak ilyen körülmények között! A kedves olvasók és mindazok, a kiket illet, fogadjanak el tőlem egy hálás és meleg köszönetet azért a részvétért és tisztességért, a melylyel a szegény ifju, munkás embert eltemették. Nem ígérhetem, hogy helyét csak némi részben is pótolni fogom. Elég lesz, s talán még igenis sok, ha elvégezhetem azt, a mi reám vár. A főiskola és az egyház elébb avagy később betölti majd helyét mindenütt, a család be nem tölti soha, bár csak elviselni tudná újabb vesztés és csapás kikerülésével.

Oh ha ez nem történt volna, mily határtalan öröm és lelkesedés szavai szólnának e sorok közül, mert ki kell nyilvánítanom, hogy mind az, a mit amerikai unitárius hiveink között a gyűléseken meg a magánérintkezésben láttam, tapasztaltam és élveztem, fölülmulta minden várakozásomat. Szép, nagyszabású és lelkesítő életüknek minden mozzanata Épen olyan, a milyent nekünk jó látnunk, nekünk, a kik itt szegénységünkben, a munkások csekély száma, a munkaerő fogyatékossága miatt gyakran jutunk a csüggedés szélére, gyakran érezzük kicsinységünket és elhagyottságunkat is. Engem igen ritkán szokott érinteni a csüggedés lehangoló érzete eddig is, de ezután szégyennek tartanám nemcsak azért, mivel színről szinre láttam a hitrokonoknak egy oly hatalmas, lelkes seregét, a mely nemcsak reám, hanem egy teljesen idegenre is azt a hatást gyakorolta volna, hogy ezekben van erő, van tudás, akarat és reménység is. Munka közben sikereik diadalát élvezve, mindig és mindenütt huzdítólag hat a fogékony kebelre az olyan élet, a melyet az amerikai unitáriusok az egyesült államokban élnek

Föllelkesedve, új reménységgel eltelve jöttem haza és úgy fogok munkához e kicsiny lap hasábjain is, más téren is. Azt hiszem, hogy a magyar unitáriusoknak minden kicsinye, nagyja méltó tud lenni külföldi hiveinkhez. Azt hiszem, hogy nemcsak mi lehetünk büszkék a multra, hanem majd azok is, a kik utánunk fognak következni, mert van evaangeliumunk, van erőnk is, csak legyen akaratumk ezeket érvényesíteni. Külföldi utamról és tapasztalataimról a már megkezdett módon értesíteni fogom olvasóinkat, kiket ezennel szívélyesen köszöntök.

Gálfi Lőrincz és Dr Gál Kelemen tanár barátainak, kik a szerkesztés munkáját végezték, a legszivesebb köszönetemet nyilvánítom.

Boros György.

Milyennek képzelem én a jó papot? *)

Van-e szükség papra a modern társadalomban? Van-e jogosult helye, van-e még hivatása, vagy szereplése végére jár? gyakran hangzik e kérdés korunkban. Eltekintve azoktól, kik lelkükből az istenség tudatát kitépve, kívül állóknak vallják magukat minden egyházon, minden religión, a kik nem ismernek el semmit, a mi az anyagin túl terjed, kik előtt a vallás csak ürügy vagy káprázat színében tűnik fel; ott van a közönségnek egy tekintélyes osztálya, azok, a kik a vallással még nem szakítottak, kik Istent még nem száműzték a gondolatvilág trónjáról, kik a kereszténység iránt, mint életelv és éltető hatalom iránt tisztelettel viseltetnek, de a kik maguktartásával tényleg ellene nyilatkoznak a kereszténység minden formáinak és képviselési személyeinek, azok, a társadalom műveltejei teszik aktuálissá e kérdést. Ők így okoskodnak: „Nincs szükségünk papra és templomra. Mi magunk is tudunk imádkozni, tudunk egyedül, titkos kamráinkban, vagy a természet szabad ölen, Istennek nagy templomában. Mi szükség nekünk egyházi beszédek hallgatni, mikor olvashatunk könyveket, hallgathatunk felolvasásokat a tudományról, művészetről és irodalomról. Az embereknek ismeretre és nem szertartásra van szükségük. Újságok, folyóiratok, felolvasások, ezek a mi korunknak tanítói, kiket hallgatni kell.“

Tagadhatlan, hogy van ebben igazság, mert, hogy az ember önmaga is tud imádkozni, kétségbe nem vonható, s ebben a

*) Ezen dolgozat önképző körök munkája. Az írója Boros György dekan által ezen kérdésre föladott 10 korona pályadíjra nyújtotta be és a díjra dicsérettel érdemesített. Olvasóink, főleg a lelkészek örömmel fogják olvasni ez ifjú eszméit a papról.

Szerk.

kereszténytan egy nagy alapelve van kifejezve, t. i. hogy az isteni szellem közvetlenül, minden közbenjárás nélkül is hathat az emberi lélekre, és imára buzdulhatunk otthon, titkos kamráinkban is. Elismerem a közvetlen ihletés elvi jogosultságát és nagy fontosságát a vallásos életre nézve, sőt tudok képzelni egy boldog jövendőt is, a mikor ez a felfogás teljesen érvényesülhet, a mikor nem lesz szükség sem papra, sem egyházra, a mikor az isteni szellem annyira át fogja hatni az emberiséget, hogy annak minden intézménye vallásos lesz, minden foglalkozása szent és minden cselekedete az Isten imadásának egy-egy ténye, a mikor az ige testté válik az emberi életben; de az adott körülmények között ezt a nézetet mégsem tekinthetem egyébnak az emberi ész végletekbe csapongásánál

Tagadhatlan továbbá, hogy korunk irodalma, tudománya és művészete sok vallásos elemet tartalmaz s a mellett a lelket más ismeretekkel is gazdagítja s talán hasznosabb dolog a lelki művelődésre könyveket tanulmányozni, s a tudomány csarnokiban felolvasásokat hallgatni, mint egy üres egyházi beszédet hallgatni a templomban. Lehet, hogy a tudomány, művészet, irodalom stb., melyeket alkotásaikban az emberi észben rejlő idealismus és nem a kívülről vett realismus vezet, nagy szolgálatot nyújthat a vallás magas régióiban egyedül lebegő ihletésnek Társul szegődhetik és örökszép, isteni kifejezéseivel építő befolyást gyakorolhat az embernek mind érzelmi, mind értelmi világára, hathatós eszköz lehet arra, hogy az emberi lélek a végtelen tökély utain szárnyalásában a mennyei magaslatokon föntartassék.

De bármily hatalmas erő látszik rejleni korunk irodalmában, tudományában, művészetében és ezeknek jeles képviselőiben az ember vallási szükségéinek kielégítését illetőleg is, az emberiség vallását még tarthatjuk a jövőre nézve biztosítottnak az által, hogy az apostolok helyét tudományos erők és a próféták helyét egyetemi szónokok vagy pedig művészek foglalják el.

A papok működése, létjogosultsága iránti szenvedőleges magatartás nem származhatik gondos és lelkiismeretes vizsgálódásból! A kor irodalma, tudománya és képviselőik együttvéve sem bizonyulnak a vallásos kívánalmakat kielégítő és vallásfenntartó tényezőknél.

Annál inkább szükség van tehát olyanokra, kiknek egyenes hivatása az embernek az Istenimadás felséges munkájában segélyül lenni; és egyenes hivatása nem vallásos ismeretet meríteni az irodalomból, tudományból és művészetből, hanem az ezekből összesített világosságnál a vallást tisztelni s a kereszténységet lényeges eszméiben, mint isteni igazságot védeni és fentartani

Valóban, hogyha valamely korszaknak szüksége volt vallás-profétai szellemekre, korunk kétségtelenül az, melynek nélkülözhetetlen egy oly testület, mely arra van hivatva, hogy a szellemet a maga körében ápolva, adjon azokból másoknak; és nélkülözhetetlen lesz a papság mindig, míg lesz a földön bölcső és koporsó, öröm és fájdalom.

Ha van pálya, a mely hű odaadást, nemes önzetlenséget, érző szívet, erős elhatározást követel: úgy ez a lelkészi pálya. Ha van tér, a melyen a tehetség, a jó akarat, a jézusi értelem-ben vett szeretet gyakorolható; elhivatás, hol az emberek oly sokat várnak s oly keveset adnak, hol legkevesebb elismerés és legtöbb tövis van, az szintén a lelkészi pálya. De hát be lehet-e e nehéz hivatást tölteni? Van-e a mai reális világban ember, a ki még tud lelkesülni nemes eszmékért, s egész életet áldozni anyagi hasznot nem ígérő ideálokért? Van! És ha van, az a kérdés, milyennek kell lennie annak, milyen egy hű lelkipásztor jellemé? Erre akarok egy pár észrevételt tenni, megjegyezvén, hogy itt mindig lelkiismeretes, hivatásához erős lélekkel és kiapadhatatlan buzgósággal ragaszkodó embert értek.

Lássuk tehát, milyennek képzelem én a jó papot? Eltekintve a lelkész kiképeztetése előfeltételeitől, egyenesen, hivatásának legfontosabb pontjáról, a *szószékről* kívánom a gondolatom szerint jó papot bemutatni.

Legyen a pap a szószéken a nép vallás-erkölcsi reformátora s hogy e kötelességének hiven megfeleljen, első föltétel: a *benső elhivatás*. Egy jó papnak nem szabad kételkednie elhivatásának magasztos és dicső voltában, nem szabad csüggednie, ha az a pálya rózsák helyett töviset teremne is. Az evangéliumot véve alapul és Jézust mintaképül, hirlesse vallása igazságait menten minden dogmatikus és szűkkeblű felfogástól. Hirdesse a szószékről az igazság, szeretet és egymáshoz való jóakarát nemesítő eszméit! Beszéde szívből jöjjön és szívhez találjon! Legyen jártas és tapasztalt a tudományban, de a kathedrán maradjon meg az evangéliumszerűségben, tartsa meg a bibliát vezetőül s annak nyomán — lépést tartva a művelődés és haladás vívmányaival — használja fel az abban levő mély és egyszerű igazságokat, jellemképeket, példákat és hasonlatokat, a melyek helyes időben és módon alkalmazva érvényüket és hatásukat bizonyára ma sem fogják eltéveszteni.

Ne nézze a betűt, hanem azt a szellemet és igazságot, a mely abban ki van tejezve. Hatoljon be észszel ama titokzatos mélységekbe, melyekből a vallás alapelemeinek gyökérszájai kiindulnak, ölelje át szívvel és hirdesse nyelvvel ama nagy igazságokat, melyek Isten és a létel kapcsolatában fölfedezhetők.

És aztán a vallás igazságait átvive a gyakorlati életbe — a miről később fogok szólni — terjeszse az evangélium igéit prófétai lelkesedéssel. A helyett, hogy magát közbenjáróul tolná fel Isten és emberek közé, fegyverkezzék fel Istenben vetett hittel, melegen érző szívvel, szigorú lelkiismerettel. Szólja Isten beszédét úgy, a mint azt ihletése közben nyerte; hirdesse a humanitás eszméit, a mint azt lelke és szive megteremti. A valódi pap nem ismer előirt tant, kiszabott formulát, lelket ölö dogmát, mely szelleme szárnyalását akadályozná. Nincs más érdeke, mint az evangéliumi igazságok hirdetése és érvényre juttatása. Csak egy tana van: az Isten, egy törvénye: a lelkiismeret szava, egy érdeke: a kettőnek összhangba hozása s egy célja: ez összhangnak másokban is megfelelő visszhang keltése “ Beszél *önkéntelenül* egy benső sugallat nyelvén: beszél önmagát! Szól a szivekhez s azok megindulnak, szól az indulatokhoz s medreikbe térnek, szól a lelkiismeretekhez s azok megrettennek. Hirdesse Jézus tanait vallásához ragaszkodó őszinte lelkesedéssel, erős meggyőződéssel és törhetetlen akaraterővel. Beszéljen *hittel*, olyan hittel, mely imára nyitja a kisgyermek ajkait, életkedvet önt az ifju lélekbe, erőt ad a munkás férfikornak s megarauyozza az öregség alkonyát. Beszéljen hittel, melynek legfőbb tárgya Isten, lakóhelye az emberi szív; törvénye bizalom; működése megnyugtató; jutalma örökélet; szülöttje békesség. (Róm. V. 1) Hirdesse az erkölcsi tisztaságot, mely legyen meg érzésében, gondolatában és lelkiismeretében Hirdessen szeretetet, rokonszenvet s vigasztalást. Tanulmányozza szent vallása igazságait meghamisíthatatlanul és hirdesse azt alkalmas és alkalmatlan időben hitének egész erejével, szívének teljes melegségével, a nélkül, hogy megsértene másokat Igyekezzen megismerni hiveinek gondolkozásmódját a hit dolgaiban s ezekhez szabja beszédeit; dorgáljon, de szeliden, rójjá meg a bűnt, de egyszersmind mutassa meg a helyes utat a javulásra.

Ovakodjék a sablonszerű, mindig egy tárgy körül forgó predikálástól. Ha egyik nap megismerteti hiveivel Jézus példás életét, a másikon mutasson rá az emberi nem helyzetére, kötelességeire, a valódi boldogság és az örök élet útjára.

A predikálásnál nem az a fő, hogy mindig csak a Jézus történetét tárgyaljuk, hanem hirdetni kell az ő egész vallását, a mely magában foglalja az embernek Istenhez, társaihoz, a jelen és jövő élethez való viszonyát. Elvezetni a hiveket a vallásos és erkölcsi igazságok kimeríthetetlen kutforrásához; kifejteni mind ama tanokat, kötelességeket és érveket, a melyek az evangéliumban elő vannak adva; azon munkálni, hogy álta-

lános és összhangzó nézeteket adjon a keresztény vallás minden elvéről; felmutatni a fogyatkozásokat, másfelől meg rámutatva az ember erkölcsi nagyságára vágyat ébreszteni a hallgatóságban a nemesebb jellem és magasztos rendű létel után; oly keresztényi erények szeretetével hatni, a melyek az ember nemesítésére és emelésére vannak irányozva; bűnbánatot és reményt Isten, szeretetet és hálát ébreszteni Jézus iránt; közelebb vonni hallgatóit Istenhez és kötelelességeikhez; felébreszteni mindenkiben a lelkiismeret hangját, hogy önnön lelkébe pillantva, levetkőzse bűneit, keresse és tegye a jót és erényest: ez a kötelessége egy józan gondolkozású és tiszta lelkű prédikátornak!

Barabás István.

(Folyt. köv.)

Alakítsunk békéltető bizottságot!

Ki az, a ki előtt hosszabban kelljen bizonyítgatnom azt a szomorú igazságot, hogy a magyar embernek vérében van a versengés, bosszú, irigység, egyetnemértés; vele született a pártoskodásra való hajlam, a perlekedési viszketeg Hazánk ezer éves történetében a legszomorúbb és leggyászosabb napokat e hajlam okozta, e miatt folyt a legtöbb honfívér. Nem is említve a sok apróbb cselszövést, ármányt, boszút, a *mohácsi vészre* és a *világosi katastrophára* mutatok rá. Mindenki tudja, hogy ezeknek oka a visszavonás és durva irigység vala. S ha így volt a múltban, bizony nincsen különben a jelenben is, a miről azonnal meggyőződünk, mihelyt ez általános színvonalról leszállva, a politikai és hitközségek beléletét s egyes emberek cselekedeteit megvizsgáljuk. Sőt ki merem mondani azt, *hogy az általános pauperismus terjedésével napról-napra fokozódik az irigységre, egyetnemelésre való hajlam, nőttön nő a perlekedési mánia.* Szomorú következményeiket napról-napra után szaporodni, fájó szívvel látjuk. Rossz akaratú és irigy, folytonosan zavart okozó és perlekedni szerető egyházi és községi tagok hányszor akasztják meg békés fejlődésük menetében a nemes ügyeket, obstruálják meg a legüdvösebb eszméket, indítványokat. Hány esetben válnak atyafiak holtig tartó ellenségekké, lesz a szomorúság egymásra nézve örök átokká. Egy-egy szót sem érdemlő barázda, a legtöbbször minden alapot nélkülöző pletyka miatt sok községben létezik annyi párt, a hány lélek, gyűlölve egymást, bosszút lihegve egymás ellen, s ama híres *fülemile pörben* szereplő fel- és alperes módjára rakosgatva az argumentumokat — azokat a nehezen kapható koronákat — gyakran egy kabátnak jobb és bal zsebébe. E súlyos baj ellen a törvény nem nyújt gyógyszert, mivel a kit annak keze sújt, bosszúvágya

még fokozódik. A szeretet és békesség evangéliumának hirdetése sem lokalizálja, mert a kik érdekelve vannak, azok csak ritkán hallgatják Próbáljuk meg, és a községi elöljáróság közreműködésével alakítsunk községenként a község *legértelmesebb, legbecsületesebb, legönzettelenebb* tagjaiból egy öt tagú *békéltető bizottságot*. Elnököt a bizottság magából választ. Tagjai lehetnek és legyenek is a lelkészek, tanítók. E bizottság időhöz kötött, rendes üléseket nem tart, gyűléseiről jegyzőkönyvet nem vezet, eljárásainál törvényekre nem hivatkozik, hanem a községben felmerült vitás ügyekben a sértő vagy sértett fél megkeresésére, a feleket maga elé hívja, összeül, *őszinte, igaz meggyőződésén* alapuló véleményét, mintegy ítéletet kimondja, melyet ha elfogadnak a felek, hasznát veszik, különben — pereljenek. Meg vagyok győződve arról, hogy csak egy-két előforduló esetben szerezzé meg a bizottság önzetlen, pártatlan véleményével a közbízalmat, sok herce-hurczának, pénzt és időt pazarló, bosszút és ellenségeskedést szülő pörnek öli meg csiráját, ápolná a békesség szeretetét. A kereszturvidéki lelkészkör ez üdvös eszmét elfogadva, tagjai már ilyenmő bizottságok megalakításán munkálkodnak. Vajha úgy itt, mint mindenik egyházkörünkben, minden községünkben megalakíthatnók e bizonynyal üdvösnek, hasznosnak érzékező intézményt.

Ürmösi Sándor

Üdvözlet.

Kepe hordás van. A pap, a ki lelkieket vetett, most arat. Udvara tömve megrakott szekerekkel. Némelyek — az Áberek — örömmel hozzák az arany kalászból álló kévét, hogy áldozzanak a nagy Istennek tiszta szívből . . . Mások . . . az Ábel testvérei, sajnálva teszik az asztagra: e drága oltárra adományukat — Az egyiket kedvesen fogadja az Úr . . . A más? . . . A más nem nyert kedvet Isten előtt, mert Ő csak a „jó kedvű adakozót szereti“.

Együtt, egy helyen vagytok hát. Egy asztagba rakott a szorgalmas léz áldott növénynek parányi magvai! Üdvözöllek tiszta szívből, hiszen szentek vagytok! Megszentelt titeket és a termőföldet az izzadt halandók omló könnyüje, kicsorgott vér-cseppje

Milliók imája szállott fel érted az égre, te áldott buzaszem! Téged ohajt, érted küzd, miattad izzad észak és dél, a támadat és enyészet minden lakója.

Ott rengettél, ezer kalász hullámitól védve, dombvidékünk völgyén, magaslatán Fölötted nem az enyészet síró madara,

hanem az az égi énekes: a pacsirta, zengett háladalt az áldást hozó Istennek.

Te áldott növény megtestesült lelke! Valami ádáz tusának siketítő zaja hallszik felém a mult idők ködéből. Csata zaj az Érted harczol ott a góth, romból a vandal, üvölt a hun és a longobárd Oh, hogy is ne! Hiszen te erőt és éltet adsz. A szalmás viskók lakója érted izzad meg, rólad álmodik. A paloták ura veled és általad nagyobb azoknál, kiknek rendelkezik Áldott a föld, hol csirád megindul. Boldog a nép, ha bolingató kalászatot kévébe kötheti. Az éhhalál rémes képe van ott, hol csirádat hervadás találja.

Minden boldogságnak, minden boldogtalanságnak, te vagy a forrása. Kain miattad lett testvérgyilkos . . . az apa fiára, a fiu az apára ront érted, s míg a kinek sok van belőled — gyakran figyelemre sem méltat: a szegény Lázár ajka imádkozva kéri egyetlen morzsádat.

Oh, de nagy vagy te kicsiny buzaszem, te világ hatalmasság! A te testvéreid közül sok öl és butít; te: éltet és üdvösséget adsz.

Te több vagy, mint a puszták mannája volt a végtelen rónán. Jaj, ha elhervadna egyszer áldást hozó csirád; jaj, ha kipusztulnál egyszer a földnek színéről! Nagyobb csapás jönne reánk az egyiptomi tiz csapásnál Világ romlást hoznál. Mosolygó arcot nem látna többé senkisé. Elveszne maga az isten is, mert a kétségbeesett emberiség szárnyáról lehullana az a szent kapocs: a hit, mely, mint a Jákób álmodott létrája, a földtől az égig ér.

Hallgassatok ti sudar fenyők; ne beszéljetek Libánon magas czedrusai! Hasztalan nyultok szédítő magasba, villám terhelte felhőkbe Kisebbek vagytok, mint ez áldott növénynek parányi magva. Ti eltörpültök e kicsiny parány előtt.

Miért, hogy neked is annyi ellenséged van, mint a jó embernek?! . Ez alá vermet és galád ellensége; téged megfojtani akar; a gaz, a konkoly, a tövis és dudva. Megrohan, mint a boszu tüzétől lángoló ellenség a legyőzött népet — a rovarok sokasága, elrabolja arany arcod mosolygását az üszög fekete gyásza, átrohan rajtad, mint feke vesztett paripa a tomboló vihar, letarol a jégözön. — És, ha megmaradtál ennyi ellenség pusztító fegyvere közt, ha arany kalászatod mosolyogva hívja az érted annyit aggódott népet: vegyed a te sarlódat és arass! Oh akkor, hegy, völgy, halom cseng a szent énektől: „Mindeneket bölcsen teremtél, betelt a föld a te gazdagságoddal. Magasztaltassál fel az

egeknek fölötte, és a te nevedre térjen örök dicsőség!”

Te legnagyobb istenáldás, parányi búzaszem! Kit megszentelt a küzdő emberiség munkája, aggódása, kiöntött vércseppje — üdvözöllek! Legyenek áldottak, kik neked ágyat vetettek a föltört barázdák mély ölén! Legyen a harmatcsepp rajtad a verejtékező nép hálakönnyüje! Az ima felszállt milliók ajkáról: „Add meg a mi mindennapi kenyerünket!” A meghallgatás lejött a te képedben áldott buzaszem, te a jóságos Isten lelkének megtestesülése! Mosolygó képed reményt nyujt nekünk, hogy boldogságot hozol e haza népére.

Deák Miklós.

Arany lakadalom.

Kedves családi ünnep folyt le Oklándon, Sándor Márton unitárius énekvezér házában f. hó 5-én. — 50 év előtt — e napon léptek volt házasságra Sándor Márton és neje Bartha Mária. Az 50-ik évforduló alkalmára megjelentek gyermekeik, unokáik és dédunokáik, hogy üdvözöljék az öreg, de korukhoz képest még elég jó erőben lévő szülőket. Ott voltak: Sándor Gergely derzsi pap és neje Sándor Róza, Szolga Gáborné és férje, Sándor Ida, Püskösti Gyuláné és férje, mint gyermekek; Sándor Ákos joghallgató, Mariska, okleveles tanítónő, Ida, Erzsi, Ilonka, Ferike, Irma; Szolga Ferencz egyet. tanársegéd, Szolga Vilma s férje Máté Sándor és 3 gyermeke, Szolga Irén és Ilka; Székely Gábor okl. tanítójelölt, Székely Sándor gépgyári tanuló; Püskösti Laczi, mint unokák.

Üdvözlötet küldött egy kedves levélben a főtisztelendő Püspök úr, úgy szintén az egyházkör szeretett esperese is. Az egyházközség papja személyesen tolmácsolta az egyházközség üdvözlötét, a mi annyival inkább helyén való volt, mert ez 50 esztendő egészben ezen községben telt el, szolgálván ezalatt az egyházközséget, mint énekvezér s egyuttal 1878-ig mint egyedüli tanító az egész községet, mely idő után az iskola községivé válván, ünnepelt csak hit- és énektanító maradott

E valóban kedves családi ünnepnek maradandó emléke is van, a mennyiben egy ajándékozási iratot adtak át az oklándi lelkésznek, a melyben 130 koronát ajánlanak föl az oklándi unitárius egyházközségnek — később meghatározandó célra — és a melyhez a család felnőtt s remélhetőleg pár év alatt önállóságra jutó tagjai is mindannyian hozzájárultak azon kötelezettséggel, hogy az ígért összegeket mostantól kezdve 3 év alatt az egyházközség pénztárába okvetlenül befizetik.

Erőt kívánunk az öregkor terheinek hordozására s kívánjuk az 50 éves házaspárnak, hogy még sok ideig örvendezhessenek jó egészségben, gyermekeik és unokáik jóllétében és boldogságában . . . !

—1 —cz.

Bethlen Gábor szobor-bizottság felhívása.

Nagy-Enyeden a városi és vármegyei közönség szíaejáva már évek óta táplálja azt a gondolatot, hogy Bethlen Gábornak, a nagyhírű és gazdag Bethlen-collegium alapítójának, nemzeti létünk örállójának szobrot emeljenek. A gondolat a Bethlen-collegium ifjúságától pattant ki s hogy királyuk a magyar történelem 10 nagyjának szobrot emeltetni kíváu, azóta mind határozottabb lesz a terv. Legutóbb 1899. nov. hó 15-én. a Bethlen Gábor halála 270-ik évfordulóján megalalakult a Bethlen Gábor szobor-bizottság Nagy-Enyeden, melynek elnöke Gróf Bánffy György, alelnökei Gróf Bethlen Géza és Zeyk Dániel, titkára Bodrogi János főgymn. tanár, a szobor-alap kezelője Orbai Lajos, ellenőre Bartha Zsigond főgymn tanár. A bizottság meleghangú felhívást küld ki a magyar társadalom vezető elemeihez. hogy az erdélyi nemzeti fejedelemség e kimagasló alakjának szobrára áldozatukat meghozzák. Bethlen Gábor dicső emléke nem fér meg a szük felekezeti korlátok között. Az ő neve a nemzeti erősödés, a vallási türelem, a lelkiismereti szabadság, a magyar cultura diadalát jelenti. Ezért a felhívást melegen ajánljuk lelkészeink tanítóink, olvasóink jóakaratóu figyelmébe.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Apostoli királyunk** Ő Felsége 70 évét betöltötte, mely alkalomból Magyarország népe hódolattal fejezte ki örömét és azt a forró imáját: Sokáig, de sokáig éljen a király!

— **Richmond Carolina.** Lapunk szerkesztője egy pár napig vendége volt a Richmond család egyik tagjának Carolinának, ki ezelőtt 12 évvel meglátogatta volt Kolozsvárt és több más erdélyrészi várost. Carolina a család ősi fészkeben lakik Providenceben. A jótékonyságnak szenteli életét, de nyilvánosan ritkán látható a neve. Édes anyja Richmoud Anna volt alapítója annak a theologiai tanszéknek, a melyet lapunk szerkesztője tölt be hittani intézetünkben. R Carolina Boros tanárt úgy fogadta mint a család vendégét és régi ismerőjét. A család tagjait összegyűjtötte, hogy találkozzanak B, tanárral, a ki onnan indult hazafelé vezető tengeri útjára. Midőn a tengeren megtudta testvére lesújtó halálát, mint jóbarátot Richmond Carolinát értesítette. Ez értesítésre Richmond C. a következő könnyörü és részvétteljes levelet küldötte jul 24-éről:

Kedves Boros!

Hidje el ön, rokonszenvező szivhez szólott, midőn kétségbeejtő állapotában elmondotta nekem azt a nagycsapást és szívfájdalmat, a mely önt

és családját testvére halálával érte. Mily rettentő érzés lehetett egyedül indulni el a hazafelé vezető tengeri útra ezzel a szomorú hírrel és a vízszontlátás örömeivel. Mennyire nem tudjuk, mit hoz nekünk a következő óra! Egyik pillanatban elvagyunk telve a családi kör szeretett tagjai ujjalátásának boldog gondolatával s a másik pillanatban arra ébredünk, hogy a kör megcsönkítva, míg mi távol voltunk. Egy ily csapás annyira súlyos, hogy csaknem alig elviselhető, de az az erő, a melylyel ön kedves barátom tanít másokat a vigasztalás evangéliumi munkájára, meg fog jöni önnek is abból a forrásból, a mely soha sem apad el

Arra kérem, soha se tegyen szemrehányást magának azért, hogy erre az útra eljött s e miatt nem lehetett ott testvére beteg ágyánál. Ezt senki sem láthatta előre. Ön azt tette, a mit az akkori körülmények között legheljesebbnek és legjobbban ítelt.

Az életben nagyon sok dolgot az isteni gondviselésre kell biznunk hívő lélekkel s akkor a csapás idejében ha lassan is; de biztosan el fog jöni a vigasztalás és enyhület, a mely ismét visszaadja erőnket.

Én tudom miről beszélek. Ha lehetséges lett volna, Párisba küldöttem volna e sorokat, de remélem, hogy valahol Erdélyben utólérik. Kérem adja át szives üdvözlömetet nejének, leányainak és tekintsen engemet mindig igaz és hű barátjának.

Richmond Carolina.

— **Jézus levele Abgarus királyhoz** újabb beszéd tárgya volt nemcsak a szaklapokban, mert egy régi másolatát fölfedezték. A levél válasz Abgarus királynak egy levelére, melyben Jézust meghívja Edessába, hogy gyógyítsa meg. Mindkét levél közölve van az új testamentumi apokryph iratok között, tehát a fölfedezés semmi újat nem mond s azt sem igazolja, hogy Jézus írta volna e levelet, a melyről csak a 4-ik százban van említés Eusebiusnál.

— **Az unitárius főiskola új épülete** meg van koszorúzva. Szeptember 1-ső napján midőn az ifjúság nyüzsögni kezdett a régiiben az ujnak a fő falai már teljesen be voltak fejezve. Érdekes összetalálkozása a két eseménynek! Mindenkinék önként kínálkozott az a megjegyzés, hogy a jövő esztendőben ilyenkor már az új épületbe fog gyűlni az ifjúság. A hatalmas épület fő homlokzata nemzeti lobogókkal, az ország czimerével, zöld galyakkal szépen föl volt díszítve. A munkások hemzsegtek az épületben Főnn a fő fal közepén egy hatalmas transparenten megvilágítva olvasható volt a következő felírás: **Éljen a haza! Éljen a király!! Éljen a magy. unitár. egyház és annak feje Ferencz József unitár. püspök. Éljen az unitár. főiskola és annak előjárósága! Éljenek az építő bizottság tagjai! Éljen Pákei Lajos építész mérnök tervező! Éljen Reményik Károly építész mérnök! Éljenek Szöllősy Ferencz építési ellenőr, Debreczeni Árpád. Spáda János építési irodavezetők, Stekkel József és Mihályi Henrik főpallérok!!! Éljenek az összes munkások!!** Az utcát megtöltötte az ifjúság és a közönség. Az épülettel szemben foglalt helyet a tanári kar, számos vidéki egyháztanácsos, meg szülő. A fal tetejéről lelkes szavakkal adta tudtul egyik munkavezető Gál Pál, hogy Isten segedelmével elkészült az épület ennyire, azért hát éltette az összes közreműködőket olyan sorrendben a mint a főnnebbi fölírásban van. Ezután a tanári kar és más érdeklődők bevonultak az új épület udvarára hol Nagy Lajos ígyh. főjegyző a püspök helyzetet beszédet tartott melyben kifejezte az egyház örömét a fölött, hogy az új főiskola már annyira haladt. Megemlékezett a közoktatási kormányról a mely segélyvel járult a nagy vállalathoz, megemlékezett az építész-mérnökről, a vállalkozóról, minden munkásról és kijelentette, hogy az egyház az összes fő- és segéd munkásokat valamint a napszámosokat is megjutalmazza. A fötiszt püspök ur is szives szavakban mondott üdvözlöletet és köszönetet a derék és gyors munkáért. Dr Nyiredi Géza fölolvasta a jutalmazottak névsorát.

Ez volt az első actus az újépület udvarán. Mind a mellett, hogy a roppant sok állvánnyal nagy része el volt foglalva az udvarnak s még egy régi épület is ott áll, azt az örvendetes tapasztalatot szerztük, hogy az udvar elég tágas és jó világos fog lenni, így hát elenyészik az az aggodalom, a mely a falak építése közben olykor-olykor megnyilatkozott. Pákey Lajos főmérnök a ki tervezte. Reményik Károly vállalkozó ezt a szép kis ünnepélyt megelégedéssel nézhették, mert mind az idő betartása, mind a munka jól sikerült.

Az ünnepély folyama alatt sokak fájdalmasan gondoltak az építés során elhunyt igazgatóra kinek ebben az új iskolában is annyi része volt.

— **A Channing tanszék.** Az E. K. Tanács augusztus havi gyűlésén a főt. püspök ur nagy örömmel jelentette be, hogy Boros György tanár amerikai útjának anyagiakban is igen szép eredménye volt, mert a különböző egyházárban tartott egyházi beszédeinek az a hatása volt, hogy Meadville városban Huidekoperne asszony 50 dollárt (1250 frt) ajánlott föl a Channing tanácsnak, Weston városban, hol szintén prédikált, egy ur 100 dollárt ajánlott föl s ismét egy asszonyság 500 dollart, Richmond Carolina, kinek Boros tanár vendége volt, a Richmond alapra 100 dollárt adott. Mind ez összegeket Boros tanár a Kider, Peabody bank útján a főt. püspök ur kezéhez küldötte el és a Chistian Registerben az adományokat megköszönte s ugyanott az alapok állásáról a fölvilágosítást megadta.

— **Unitarizmus Daniában.** Kopenhágából Kongersleg A. N. arról értesíti a bostoni „Christian Registert, hogy ott az unitarizmus terjed. Levele a következő :

Itt az unitarizmus erősen kezd tért hódítani. Az első unitárius egyházat szervezetük, s Birkanal Upfát ki megelőzőleg az orthodox lutheranus egyház papja volt, lelkésszé választottuk. Birkadal az utóbbi években felolvasásokat tartott, melyekben a szabadelvű eszmék hívének vallotta magát és az egyháznak az államtól különválása szükségét hirdette. Szerkesztője a „Világosság az országon keresztül“ (Lys over Lander). A múlt héten Janson Kristof Norvegiából tartott előadásokat. Az északi országokban nagyon sokat ígérő munka kínálkozik számukra.

— **Az unitárius és universalista egyházak szövetkezése** Amerikában ujából napirendre került. A két egyház ugyanazon erkölcsi elveket vallja, vallási kérdésekben is semmi lényeges különbség köztük nincs. Az egyesülésre való hajlam is megvan csak a módját nem tudják eltalálni. Egy író azt ajánlja, hogy egyéniségüket tartsák meg, de egy közös cél érdekében fogjanak összhangzó munkához egy szívvel lélekkel. Ebből az egységből mind kettő nyerne és így könnyebben egyházukba terelhetnék azokat a kik a régi formákat meguntán minden egyházon kívül állnak.

— **A párisi kiállítás**on a mi nőink közül is többen nyertek kitüntetést, a mit örömmel jegyzünk föl : Bronz érmet nyert himző munkáért : Vitális Elekne, elismerő oklevelet, Nagy Lajosné (Kolozsvár); elismerő oklevelet nyertek fafestő munkáért, a magyar stílus alkalmazásáért : Ürmösi Jenőné (Báré), Boros Györgyné (Kolozsvár)

— **A küüllői egyházkör** évi közgyűlését július 26-án tartotta Küküllő-Széplakon Gvidó Béla esperes elnöklete alatt. Egyházi beszédet Szabó Albert szőkefalvi lelkész tartott ifju hévvel és lelkesedéssel, az éneklést Klss Sándor dicső-szentmártoni énekevezér vezette. A közgyűlést Gvidó Béla egyházköri esperes lelkes, buzdító szavai nyitották meg. A nagy szorgalommal, kiváló gondnal megszerkesztett évi jelentésből örömmel vette tudomásul a közgyűlés, hogy a lefolyt időszakban egyházkörünkben a vallásos élet az egyházas szellem fokozódott mértékben megvolt. A belső emberi nyugdíj intézet szervezetére tett javaslat adott több okot a tárgyalásra. Közgyűlésünk b e. Boros Sándor tervezetét elvileg elfogadja. Azonban a 30 éven felüli szolgálati évvel bírókat

nem zárja ki, mégis jónak látja és javasolja, hogy 5 éven belül szorítás-sék meg a nyugalomba bocsátás, a mennyiben csakis a teljes testi és szellemi fogyatkozásban szenvedő egyén bocsájtassék 5 éven belül nyugugalomba. Az alaptökére vonatkozólag a 2.0 frt. évi befizetést is sok-nak tartja közgyűlésünk, e helyett javasolja, hogy minden lelkész fizetésé-nek 10 %-át fizesse be két év alatt, úgy szintén az 1899. és 1900. évi befizetések tekintessenek alaptökéül kamataikkal együtt. Egyéb iránt köz-gyűlésünk úgy vélekedik, hogy ha ez ideig az 5 frtos (átlagos) befizetések mellett az alap biztosított 180—190 fr. nyugdíjat úgy most a hivatalos befizetés mellett és egyéb járulékokkal biztosítva lesz a 600. illetőleg 800 frt nyugdíj. Több időt vett még igénybe a terjedelmes tanügyi jelentés és választások. Lelkész értekezleti elnöknek Gvidó Béla esperes, jegyzőnek Gálfalvi István lelkész, egyházköri jegyzőnek Nagy Béla lelkész, nyári va-sárnapi tanítás előadójának Szabó Albert lelkész, főtanácsi képviselőnek az egyházi részről Kiss Sámuel lelkész, a világi részről Vajda Akos főerdész választottak meg.
Jelen volt.

— **40 éves lelkészi jubileum.** Szép, magasztos ünnepet ült a kü-üllői unitárius egyházkör belső emberi kara f. év július 26-án K.-Széplakon, midőn Kiss Sámuel 40 évi kitartó szolgálata alkalmából szenteltek ünnepet. A templomban imát a veterán lelkész mondott Üdvözlő beszédet Gvidó Béla esperes, ki egyszerűs mind felolvasta szeretve tisztelt főpásztorunk Ó méltóságánk üdvözlő iratát. Gálfalvi István átnyújtotta az ünnepeltnek életnagyságu arcképét. A tanítói kar nevében üdvözölte József Dénes dombói tanító, mi után még sok jó barát és rokon üdvözlését fogadá az ünnepelt. Kis Sámuel lelkész igen kis jövedelmű, de sok fáradságot ki-vánó egyházköztségben tölté el e 40 évet, mely hosszú idő alatt mindig lelkiismeretesen végezte lelkészi teendőit. Tartsa meg az Isten még sokáig jó öreg bátyánkat, hogy ha szenvedett és nélkülözött, most a midőn anyagilag jobb helyzetbe jutott, örülhessen és még sokáig hirdethesse az ígét Istennek dicséretére, anyaszentegyházunk boldogítására. Kartárs.

— **A dombói unitárius dalárda** f. év és hó 12. én 50 éves fennállá-sának szentelt szépen sikerült ünnepélyt. Az ünnepély a templomban vette kezdetét, hol imát Molnár János ádámcsi lelkész, megnyitó üdvözlő beszé-det Gvidó Béla esperes mondott. A templomból a temetőbe mentünk a dalárda egykori megalapítójának és 40 éven át vezetőjének, Kisgyörgy József sírjának megkoszorúzása végett. A sírnál beszédet mondott Útő Lajos lelkész, minek végeztével egykori szolgatársának, a buzgó dalárda vezetőnek sírját megkoszoruzta. A temetőből az iskola udvarára vonultunk, hol Gvidó Béla köri esperes átnyújtá a dicső szent-mártoni iparos dalkör koszoruját a dombói dalárdának. József Dénes felolvasta a dalkör törté-netét főbb vonásokban. Ifj. Útő Lajos szavalt szépen, ügyesen. A dalárda megalapítójának fia Kisgyörgy Sándor udvarhelyköri esperes olvasott fel köztetszésre és megelégedésre. Szavalt még Szabó Albert lelkész és Miklós Samu dalárdista. A templomban, temetőben és az iskola udvarán az egyes reszletek közben gyönyörően énekelt a dalárda, mely működése által jelét adá, hogy az elmúlt 50 év nem telt el eredménytelenül. E szép ünnepélyt a tisztelet és hála illette meg egykori derék vezetőjét, Kisgyörgy József-nek emlékét, úgy szintén dicséret és elismerés a méltó jutalma jelenlegi derék vezetője József Dénesnek is. Az ünnepségek lefolyása után táncz volt az iskola helyiségében. Mindenki jól érezte magát, jól is mulatott.
Jelen volt.

— **Kegyes adományok Medgyesen.** A medgyesi unitárius leányegyház-község tagjai buzgóságuknak fényes tanujelét adták kegyes adományaikkal. Adományoztak: Dr. Sándor Balázs ezredorvos egyházi gondnok ur és neje Vásárhelyi Jolán öngysága egy gyönyörű, művészi gonddal készített

urasztal terítőt (100 kor.), egy hivatalos pecsétnyomot (5 kor.) egy ládát 2 zárral (15 kor.) Szabó Jolánka ónagsága szintén készített egy az előbbinél kisebb, virágokkal kivart nagyon szép asztaltertőt (14 kor.) (Gr. Haller Péter darlaci nagybirtokos ur egy nagyon becses urvacsorai ezüst kelyhet, mely belül aranyozott. Továbbá Barra Mózes ledamosi uradalmi főtisztartó ur és nagy neje Nagy Emma ónagsága egy ezüst urasztali tányért és a Sikó kisasszonyok két díszes pohár terítőt és egy pohártöröltöt ígértek, melyek a jövő urvacsoraosztáskor már kész lesznek. Szabó Albert megyesi beszolgáló lelkész.

— Nyilvános köszönet. Énlaki unitárius egyházunkban a templom és torony jelen évi kijavitásával kapcsolatosan a korona is megújítván, ennek költségei fedezését az egyház buzgó női közönsége — istenes érzülete és egyházszeretete által indítatva — magára vállalni szives volt! — mely czélra 147 koronát tevő kegyes adományt hozott és rakott össze. Midőn ezen nemes és üdvös cselekedetért minden egyes kegyes adakozónak az egyház nevében e helyen is köszönetet mondok, ohajtom, hogy az isteni szeretet énlaki egyházunk ékes női közönségét tartsa meg azon boldog helyzetben, hogy magas lelkületének ezen nemes cselekedetben is nyilvánult világossága esután is minél több hasonló nemes cselekedetén fényeskedjék. Énlakán, 1900. aug. Kozma Dimén énlaki lelkész.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Az ifjusági kör. A Dávid Ferencz Egylet ifjusági köre a jelen egyleri évben megkezdett munkáját a nyári szünet után szeptember hónapban ismét folytatni fogja. Mos már tul van a kezdet nehézségein. Egy néhány buzgó tag s ezek között a titkár Gálfy Zsigmond is hiányozni fog, mivel Kolozsvárról eltávozott. A papi, tanári, ügyvédi, vagy bármely más hivatal könnyebb, érdekesebb lesz minden olyan embernek, a ki az ifjusági körökben ifjuai lelkesedéssel kipróbálta erejét. Az egyetemi év kezdete új erőket fog behozni az ifjusági körbe. Lapunk élénk figyelemmel fogja kísérni a kör lépéseit.

Szerkesztői üzenetek. Lapunk szerkesztője a szerkesztés munkáját újból megkezdette a lapot érdeklő dolgok egyenesen hozzá Rózsa-utczá 1. sz. alá (2. helyett) küldendők. Egyedné Z. M. A kívánt szám megküldése a szerkesztő távolléte miatt késett. Mindazoknak, a kik hazaérkezése és családi gyászja alkalmából szives soraikkal fölkeresték a szerkesztőt — hálás köszönetet nyilvánít.

Szívetem hozzád emelem. Imádságos könyv nők számára. Irta Boros György. Vászonkötés 1 frt 20 kr. Bőrkötés 3 frt. Bársony 5 frt, bőrmunka 7 frt.

E könyvről a lapok nagy elismréssel nyilatkoztak. A Prot. E. és I. lap többek között így ír: „Irodalmi szempontból kiváló termék. Szépen van írva választékos s mégis vonzó nyelven . . . Az írás modorát követi, melyet nyelvében szépen alkalmaz. Zamatos, kenetes, szívet melegítő . . . Csinos alak, szép nyomás. Szerzőjének tisztelettel gratulálunk szép munkájához.

TARTALOM: Missió vallásunk érdekében Dézsi Mihály 258. l. — Az amerikai unitárius Társulat gyűlései. Boros György. 264. l. — A szerkesztő szava. Boros György. 267. l. — Milyennek képelem én a jó papot. Barabás István. 268. l. — Alakítsunk békéltető bizottságot. Ürmössi Sándor. 272. l. — Üdvözlét. Deák Miklós. 273. l. — Arany lakadalom. —1—cz. 275. l. — Bethlen Gábor szobor-bizottság felhívása. 276. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 276. l. — Egylet élet és munkásság. 278. l. —

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdájában Kolozsvárt.